

بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی در بین روستائیان ایل ارکوازی از توابع شهرستان ایلام

فاطمه قربانی پیرعلیده‌ی،* سمیره صی محمدی،**

فرشته صی محمدی***

(تاریخ دریافت ۹۶/۰۳/۱۵، تاریخ پذیرش ۹۷/۰۱/۱۵)

چکیده: ایجاد حس سرزندگی در جامعه‌ی روستایی موجب تعاملات بیشتر و بهتر مردم روستا و افزایش سرمایه‌ی اجتماعی، بهبود اقتصاد روستایی می‌شود، بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی در بین روستائیان ایل ارکوازی از توابع شهرستان ایلام به انجام رسید. تحقیق حاضر کاربردی و توصیفی-پیمایشی است. جامعه‌ی آماری روستائیان ۳۶ روستای قوم ارکوازی هستند (۵۷۳۰ نفر). ۲۵۹ نفر به صورت نمونه‌گیری چند مرحله‌ای مورد مطالعه قرار گرفتند. یافته‌های تحقیق نشان داد که امکانات و زیرساخت‌های روستایی، امنیت و ایمنی، انسجام اجتماعی، ارتباط خوب با دیگران، زیبایی ظاهری و بصری روستا و درآمد متغیرهایی هستند که ۸۸ درصد از تغییرات واریانس سرزندگی را پیش‌گویی می‌کنند. بر اساس یافته‌های تحقیق توصیه‌هایی ارائه شده که می‌تواند در ارتقای سرزندگی روستائیان مؤثر باشد: گسترش امکانات، به کارگیری نیروهای جوان، بازسازی اماکن قدیمی و بهبود انسجام اجتماعی.

واژگان کلیدی: سرزندگی، روستائیان، ایل ارکوازی، شهرستان ایلام.

*. دکترای ترویج و آموزش کشاورزی (نویسنده مسئول)، fateme_ghorbani1143@yahoo.com

** .دکترای توسعه کشاورزی و مدرس گروه کارآفرینی و توسعه روستایی دانشگاه ایلام،

saymohammadi@yahoo.com

f.seymohammadi@gmail.com

*** . دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی دانشگاه ایلام،

مقدمه و بیان مسأله

توسعه پایدار روستایی علاوه بر بهبود شرایط زیست‌محیطی و اقتصادی جامعه روستایی به دنبال بهبود شرایط اجتماعی آن نیز می‌باشد. حس سرزندگی^۱، شادابی و نشاط می‌تواند یک عامل مؤثر بر ارتقای پایداری اجتماعی جامعه روستایی باشد. لذا توجه به ایجاد سرزندگی در جامعه روستایی از اولویت‌های فعالان و برنامه‌ریزان حوزه توسعه پایدار روستایی است. فضاهای روستایی توأم با سرزندگی ساکنین آن در مقایسه با فضای روستایی خلوت، بی‌تحرك و خموده هر کدام پیام متفاوتی را از شرایط زندگی مردم روستایی می‌دهند. زمانی که سرزندگی اجتماعی در سطح جامعه روستایی دیده می‌شود، قطعاً برنامه‌های توسعه پایدار نیز می‌توانند با شدت و قدرت بیشتری دنبال شده و ابعاد مختلف توسعه پایدار (اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی) را در سطح جامعه روستایی مورد توجه قرار دهند.

به اعتقاد محققان حیات و زندگی فرد در میان جمع بودن است و آنچه به یک فضا زندگی می‌بخشد مردم و حضور فعال و پرنشاط آن‌هاست (پاکزاد، ۱۳۸۲: ۹۸)، پطروسیان و کرد جمشیدی (۱۳۹۴) نیز معتقدند که انسان به عنوان یک موجود اجتماعی نمی‌تواند به دور از اجتماع و محیط زندگی کند و همیشه سعی دارد با افراد و محیط پیرامون خود ارتباط برقرار کند. بنابراین هرچه فضا سرزنده و پرجنب و جوش تر باشد، به تعامل انسان کمک می‌کند. سرزندگی را می‌توان سنجش تجربی انرژی روانی دانست که از زمان فروید نیز مطرح بوده است. پژوهش‌های مختلف نشان داده‌اند که میان سرزندگی و بهداشت روانی رابطه مثبت وجود دارد (رایان و فردریک^۲، ۱۹۹۷: ۵۲۹). در اکثر تعاریف، اشتیاق و سرزندگی را با هم مترادف می‌دانند. هرچند این دو واژه شباهت زیادی به یکدیگر دارند اما محققان تظاهر رفتاری انرژی روانی را، در اشتیاق و شورمندی و تظاهر ذهنی انرژی روانی را، در حس سرزندگی در نظر می‌گیرند. در ادبیات تخصصی طراحی شهری تنها واژه سرزندگی استفاده می‌شود. نشاط و سرزندگی یکی از مؤلفه‌های اصلی یک مکان واجد کیفیت طراحی شهری است. محیط شهری سرزنده، زمینه ساز تعاملات اجتماعی بین افراد متفاوت و خلق و افزایش سرمایه اجتماعی می‌گردد. علاوه بر این سرزندگی یک شهر یا منطقه شهری در توسعه اقتصاد آن نیز مؤثر می‌باشد (دادپور، ۱۳۹۱: ۳۴).

هرچند اکثر مطالعات سرزندگی در خیابان‌های شهری، پارک و فضای سبز شهرها صورت گرفته است (جلال‌الدینی و اوکتای، ۲۰۱۲، سماواتی و همکاران، ۲۰۱۳، خستو و سعیدی رضوانی، ۱۳۸۹، دادپور، ۱۳۹۱، سیادت، ۱۳۹۳، پطروسیان و کردجمشیدی، ۱۳۹۴، حمیدی و

1. Vitality
2. Ryan & Frederick

اسماعیل‌زادگان، ۱۳۹۴، حبیبی و همکاران، ۱۳۹۵، پطروسیان، ۱۳۹۵) اما اهمیت بررسی مبحث سرزندگی در سطح جامعه‌ی روستایی برکسی پوشیده نیست. متأسفانه در سطح جامعه‌ی روستایی یا مطالعاتی صورت نگرفته و یا حداقل نتایج مطالعات انجام شده به سهولت قابل دسترس نبوده است، در نتیجه محققان تحقیق حاضر بدان دست نیافتند و خلأ اطلاعاتی در این زمینه به شدت احساس می‌شود. اهمیت حس سرزندگی در سطح روستاها به این جهت است که، ایجاد این حس موجب تعاملات بیشتر و بهتر مردم روستا شده و با افزایش سرمایه‌ی اجتماعی در سطح جامعه، شرایط مناسب‌تری را فراهم می‌آورد. سرزندگی در جامعه‌ی روستایی، اقتصاد روستایی و تبادل مالی را ارتقا می‌دهد. چنین پیامدهایی حتی در جلب و جذب جوانان روستا که بنا به دلایل مختلف مجبور به ترک روستا شدند مؤثر است. تا آن جایی که می‌تواند روند مهاجرت معکوس از شهر به روستا را در آینده به دنبال داشته باشد. با توجه به اهمیت توسعه‌ی روستایی و بهبود اوضاع اقتصادی و اجتماعی جامعه‌ی روستایی به خصوص در مناطق کمتر توسعه یافته و محروم کشور مانند مناطق روستایی استان ایلام، سؤال اصلی که وجود دارد این است که چه عواملی بر بهبود حس سرزندگی روستائیان مؤثر است. چگونه می‌توان این عوامل را بهبود بخشید. بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی در بین روستائیان ایل ارکوازی از توابع شهرستان ایلام به انجام رسید.

پیشینه‌ی پژوهش

بسیاری از محققان مسئله‌ی سرزندگی شهری را در مطالعات خود مورد بررسی قرار داده‌اند. به عنوان مثال کوین لینچ در کتاب "تئوری شکل شهر" عمدتاً سرزندگی را در مقیاس کلان مورد بررسی قرار داده و آن را به چند بخش تقسیم می‌کند که عبارتند از: بقا، کفایت مقدار لازم آب، هوا، غذا، انرژی و خدمات مواد زائد، ایمنی، نبود سموم زیست‌محیطی و خطرات، سازگاری، هماهنگی میان محیط زیست و نیازهای انسان، سلامتی و تنوع ژنتیکی موجودات زنده مورد استفاده‌ی انسان و در نهایت ثبات بیولوژیکی (لینچ، ۱۳۸۱: ۱۶۶-۱۵۵).

به اعتقاد محققان عوامل مختلفی می‌تواند در سرزندگی جامعه مؤثر باشد. به عنوان نمونه امنیت عامل مهمی در حفظ سرزندگی جامعه خواهد بود (پاکزاد، ۱۳۸۶، جیکوبز، ۱۳۸۸). وجود فضاهای عمومی با جذابیت مناسب و اثرگذاری که بر ذهن انسان‌ها دارند می‌توانند سرزندگی هر محله‌ای را تأمین و حفظ کنند (چپمن، ۱۳۸۴: ۱۵۸، عزیزی، ۱۳۸۵: ۳۸). مسائل زیستی و بیولوژیکی نیز هر محلی را برای زیستن سرزنده می‌نماید (لینچ، ۱۳۷۶). لطیفی و همکاران (۱۳۹۳) پس از مرور نظریات محققان مختلف در خصوص عوامل مؤثر بر سرزندگی به جمع‌بندی این مطالب پرداختند. بر اساس مطالعات آنان فضای عمومی مناسب، برقراری سطحی از شلوغی و جنب‌وجوش‌های اجتماعی

مثبت و سازنده، امنیت مطلوب محیط و در دسترس بودن خدمات محلی می‌توانند عوامل مؤثر در ایجاد حس سرزندگی در محله و شهرها و سایر مکان‌ها باشند. همچنین به طور ویژه مطلوبیت کیفیت محیط، دسترسی به خدمات محلی (به خصوص گذران اوقات فراغت) و امنیت شهری بیشترین تأثیر را در سرزندگی محلات مجیدیه جنوبی و سعادت‌آباد تهران دارند (لطیفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۷-۳۱). اما بیشتر مطالعات صورت گرفته در خصوص سرزندگی، مسئله‌ی سرزندگی را در خیابان‌ها و فضای سبز شهری بررسی کرده‌اند به عنوان نمونه جلال الدینی و اوکتای^۱ (۲۰۱۲) مطالعه‌ای را در زمینه‌ی تجزیه و تحلیل اجتماعی - فضایی سرزندگی در خیابان‌های شهر قبرس انجام داده‌اند. خیابان‌ها از نظر عواملی همچون نوع استفاده، گروه‌های اجتماعی استفاده کننده، فعالیت‌ها، زمان وقوع فعالیت و زمان سرزنده بودن خیابان در طول روز با هم مقایسه شده‌اند. سماواتی^۲ و همکاران (۲۰۱۳) به بررسی نقش سرزندگی و زیست پذیری خیابان بوعلی سینا همدان می‌پردازند. در این پژوهش، سرزندگی خیابان بوعلی همدان با توجه به چهار بعد: دسترسی، علت مراجعه، رسیدگی شهرداری و تنوع استفاده کنندگان مورد بررسی قرار گرفته است. در این راستا خستو و سعیدی رضوانی (۱۳۸۹) سرزندگی فضاهای شهری را با تکیه بر مفهوم "مرکز خرید پیاده" در خیابان ستارخان تهران مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان می‌دهد که میان مرکز خرید پیاده، ایمنی و امنیت و سرزندگی فضای شهری رابطه معنی‌دار و مثبت وجود دارد. به اعتقاد آنان فضایی سرزنده است که در دامنه وسیعی از روز، انواع افراد به اختیار خود و نه از روی اجبار به آنجا آمده و لحظاتی را در فضا سپری نمایند؛ به عبارت دیگر فضا باید به سرزنده باید به گونه‌ای باشد که مردم بیایند و بمانند. برای فراهم بودن زمینه جذب افراد به فضا و سپس نگاه داشتن آن‌ها در فضا باید نخست عناصر و عوامل جذب کننده موجود باشد و همچنین مردم برای ماندن در فضا دچار مشکل نبوده و در کمال رضایت به سر برند. بنابراین دو عامل رضایت و جذابیت ملزومات اولیه سرزندگی یک فضای شهری هستند (خستو و رضوانی، ۱۳۸۹: ۷۱).

دادپور (۱۳۹۱) با هدف بررسی معیارهای سرزندگی فضای شهری در بخشی از خیابان ولیعصر تهران به مطالعه در این زمینه پرداخته است. در این مطالعه پس از تعریف سرزندگی و شناسایی معیارهای مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری، دو بخش از خیابان ولیعصر تهران مورد بررسی قرار گرفته که بخشی از آن دارای سرزندگی و بخشی دیگر فاقد سرزندگی بوده است. بر اساس نتایج تحقیق، معیارهای خاص سرزندگی فضاهای شهری در تهران عبارت است از: حفاظت افراد از تابش مستقیم آفتاب، فعال نمودن جداره‌های جلویی ساختمان‌ها با استفاده از فعالیت‌های جاذب مردم و

1. Jalaladdini & Oktay
2. Samavati

دارای بیشترین تعامل با آن‌ها، تنوع و اختلاط کاربری‌ها و فعالیت‌ها، ایجاد نفوذپذیری کالبدی به بناها و فضاهای شهری، استفاده از کاربری‌های کوچک مقیاس و رعایت مقیاس انسانی در طراحی، ایجاد نفوذپذیری بصری و حفظ پیوستگی جداره‌های فعال ساختمان‌ها. سایر معیارها نیز شامل موارد زیر هستند: حفظ و گسترش فضاهای سبز، تأمین گزینه‌های متعدد همراه با تأکید بر جریان پیاده و تأمین وسایل حمل و نقل عمومی متنوع، طراحی انعطاف‌پذیر برای افزایش قابلیت تغییر کاربری‌ها و فعالیت‌های ساختمان‌ها و تأمین مبلمان‌های شهری انعطاف‌پذیر برای نشستن.

از سوی دیگر حبیبی (۱۳۹۲) در مطالعه خود به بررسی عوامل مؤثر بر افول حس سرزندگی و زیست‌پذیری در بافت‌های تاریخی و فرسوده محله سنگ‌سیاه شیراز پرداخت. وی در نهایت به این نتیجه دست یافت که عوامل متعددی نظیر فرسودگی در ابنیه و کالبد و سیمای بافت، عدم برخورداری لازم از تأسیسات و زیرساخت‌ها و خدمات شهری مناسب با نیاز و همچنین نبود زندگی اقتصادی مناسب بافت، سبب افول سرزندگی و زیست‌پذیری می‌شود. همچنین در مطالعه‌ی سیادت‌ی (۱۳۹۳) به منظور بررسی هنجارهای مؤثر در ارتقاء کیفی سرزندگی به عنوان مؤلفه‌ی سازنده کیفیت فضای شهری در خیابان فرجام، نتایج نشان داد که چهار هنجار تنوع کالبدی-فضایی، پویایی سواره و پیاده، ایمنی، امنیت و جذابیت می‌توانند در ارتقاء کیفیت سرزندگی خیابان‌های شهری مؤثر باشند.

پتروسیان و کردجمشیدی (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی اجتماعی در فضاهای سبز شهری به این نتیجه دست یافتند که ایجاد تنوع فضایی و رفتاری، تأمین ایمنی و امنیت، حفاظت از محیط زیست، فعالیت شبانه، انعطاف‌پذیری، زیبایی بصری و کیفیت مطلوب طراحی و رعایت این اصول منجر به حضور فعال افراد مختلف در فضاهای سبز شهری، برقراری تعاملات اجتماعی، ایجاد حس مکان و سرزندگی فضاهای سبز شهری می‌شود. مطالعه‌ی حمیدی و اسماعیل‌زادگان (۱۳۹۴) به منظور بررسی عوامل مؤثر بر کارایی پارک ائللرباغی شهر ارومیه و با تأکید بر عملکرد و سرزندگی آن به انجام رسید. نتایج نشان داد که از دیدگاه استفاده‌کنندگان، عامل‌های عملکرد و آسایش، تمیزی و منظر، مدیریت مطلوب و جامعیت کاربران پارک بر کارایی پارک ائللرباغی ارومیه مؤثر هستند. همچنین نتایج ثابت کرد که تنوع عملکردی و افزایش رضایت شهروندان از قابلیت اجرای فعالیت‌های مختلف در پارک شهری، موجب ارتقای کیفیت سرزندگی در آن می‌شود.

حبیبی و همکاران (۱۳۹۵) با سنجش و ارزیابی سرزندگی فضاهای عمومی شهری و نقش آن در ارتقای کیفیت زندگی جوانان (موردشناسی: خیابان نظر شرقی شهر اصفهان)، به این نتیجه رسیدند که اهمیت سرزندگی محیطی برای جوانان بیشتر از ابعاد سرزندگی اقتصادی و سرزندگی اجتماعی است. همچنین وضعیت تحصیلی دارای رابطه‌ی معنی‌داری با سرزندگی درک شده توسط جوانان

است، به عبارتی با افزایش تحصیلات، درک سرزندگی فضای شهری توسط جوانان نیز افزایش یافته است. پایان نامه‌ای به منظور ساماندهی و ارتقا سرزندگی در محدوده‌ی رود دره اوین- درکه، در محله اسلام آباد شهر تهران که وضعیت کالبدی و اجتماعی نامناسب دارد، به انجام رسید. نتایج نشان داد که مؤلفه‌های مؤثر بر سرزندگی پارک‌های محدوده‌ی ذکر شده عبارتند از: حفظ محیط-زیست و بهداشت، آرامش و راحتی، کیفیت طراحی، ایمنی و امنیت، دسترسی آسان، هویت و حس تعلق، نوآوری و خلاقیت، سازگاری و هماهنگی، تنوع فعالیتی و ظاهری و ارتباطات اجتماعی (پطروسیان، ۱۳۹۵: ۱). جمع‌بندی پیشینه‌ی پژوهش و مرور ادبیات در قالب جدول شماره ۱ ارائه شده است:

جدول شماره ۱. جمع‌بندی پیشینه‌ی پژوهش

نویسنده (سال)	محل انجام تحقیق / مورد تحقیق	نتایج تحقیق
لینچ (۱۳۸۱)	مقیاس کلان سرزندگی	مقیاس کلان سرزندگی عبارت است از: بقاء، کفایت مقدار لازم آب، هوا، غذا، انرژی و خدمات مواد زائد، ایمنی، نبود سموم زیست‌محیطی و خطرات، سازگاری، هماهنگی میان محیط زیست و نیازهای انسان، سلامتی و تنوع ژنتیکی موجودات زنده مورد استفاده‌ی انسان و ثبات بیولوژیکی
پاکزاد (۱۳۸۶)، جیکوبز (۱۳۸۸)	امنیت در سرزندگی	امنیت عامل مهمی در حفظ سرزندگی جامعه است
چپمن (۱۳۸۴)، عزیزی (۱۳۸۵)	نقش جذابیت فضای عمومی در سرزندگی	جذابیت فضاهای عمومی در سرزندگی مؤثر است
لینچ (۱۳۷۶)	مسائل زیستی و بیولوژیکی در سرزندگی	مسائل زیستی و بیولوژیکی هر محلی را سرزنده می‌کند
لطیفی و همکاران (۱۳۹۳)	محلات مجیدیه جنوبی و سعادت‌آباد تهران	مطلوبیت کیفیت محیط، دسترسی به خدمات محلی (به خصوص گذران اوقات فراغت) و امنیت شهری بیشترین تأثیر را در سرزندگی دارند
جلال الدینی و اوکتای (۲۰۱۲)	خیابان‌های شهر قبرس	مقایسه‌ی خیابان‌ها از نظر عواملی چون: نوع استفاده، گروه‌های اجتماعی استفاده‌کننده، فعالیت‌ها، زمان وقوع فعالیت و زمان سرزنده بودن خیابان در طول روز
سماواتی و همکاران (۲۰۱۳)	خیابان بوعلی سینا همدان	مقایسه‌ی سرزندگی از چهار بعد: دسترسی، علت مراجعه، رسیدگی شهرداری و تنوع استفاده‌کنندگان
خستو و سعیدی رضوانی (۱۳۸۹)	خیابان ستارخان تهران	میان مرکز خرید پیاده و ایمنی و امنیت و سرزندگی فضای شهری رابطه معنی‌دار و مثبت وجود دارد همچنین دو عامل رضایت و

نویسنده (سال)	محل انجام تحقیق / مورد تحقیق	نتایج تحقیق
		جذابیت ملزومات اولیه سرزندگی یک فضای شهری هستند.
دادپور (۱۳۹۱)	خیابان ولیعصر تهران	معیارهای سرزندگی عبارتند از: حفاظت افراد از تابش مستقیم آفتاب، فعال نمودن جداره‌های جلویی ساختمان‌ها، تنوع و اختلاط کاربری‌ها و فعالیت‌ها، ایجاد نفوذپذیری کالبدی به بناها و فضاهای شهری، استفاده از کاربری‌های کوچک مقیاس و رعایت مقیاس انسانی در طراحی، ایجاد نفوذپذیری، حفظ و گسترش فضاهای سبز، تأمین گزینه‌های متعدد همراه با تأکید بر جریان پیاده و تأمین وسایل حمل و نقل عمومی متنوع، طراحی انعطاف‌پذیر برای افزایش قابلیت تغییر کاربری‌ها و فعالیت‌های ساختمان‌ها و تأمین مبلمان‌های شهری انعطاف‌پذیر برای نشست
حبیبی (۱۳۹۲)	بافت‌های تاریخی و فرسوده محله سنگ-سیاه شیراز	فرسودگی در ابنیه و کالبد و سیمای بافت، عدم برخورداری لازم از تأسیسات و زیر ساخت‌ها و خدمات شهری مناسب با نیاز، نبود زندگی اقتصادی مناسب بافت، سبب افول سرزندگی و زیست پذیری می‌شود.
سیادتی (۱۳۹۳)	خیابان فرجام	تنوع کالبدی- فضایی، پویایی سواره و پیاده، ایمنی، امنیت و جذابیت چهار هنجار مؤثر در ارتقاء کیفیت سرزندگی خیابان‌های شهری هستند.
پطروسیان و کردجمشیدی (۱۳۹۴)	سرزندگی اجتماعی در فضاهای سبز شهری	عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی اجتماعی عبارتند از: تنوع فضایی و رفتاری، تأمین ایمنی و امنیت، حفاظت از محیط زیست، فعالیت شبانه، انعطاف پذیری، زیبایی بصری و کیفیت مطلوب طراحی، برقراری تعاملات اجتماعی، ایجاد حس مکان و سرزندگی
حمیدی و اسماعیل‌زادگان (۱۳۹۴)	پارک ائللرباغی شهر ارومیه	عملکرد و آسایش، تمیزی و منظر، مدیریت مطلوب و جامعیت کاربران پارک بر کارایی و سرزندگی پارک ائللرباغی ارومیه مؤثر هستند.
حبیبی و همکاران (۱۳۹۵)	خیابان نظر شرقی شهر اصفهان	اهمیت سرزندگی محیطی برای جوانان بیشتر از ابعاد سرزندگی اقتصادی و سرزندگی اجتماعی است. همچنین با افزایش تحصیلات، درک سرزندگی فضای شهری توسط جوانان نیز افزایش یافته است.
پطروسیان (۱۳۹۵)	حدوده‌ی رود دره اوین- درکه، محله اسلام آباد شهر تهران	مؤلفه‌های مؤثر بر سرزندگی پارک‌ها عبارتند از: حفظ محیط‌زیست و بهداشت، آرامش و راحتی، کیفیت طراحی، ایمنی و امنیت، دسترسی آسان، هویت و حس تعلق، نوآوری و خلاقیت، سازگاری و هماهنگی، تنوع فعالیتی و ظاهری و ارتباطات اجتماعی

چارچوب نظری پژوهش

سرزندگی به عنوان یکی از مؤلفه‌های بهزیستی ذهنی در بسیاری از نظام‌های پژوهشی مطرح شده و اهمیت توجه به این مسأله تا حدی است که هر کشور، شاخص بهزیستی ذهنی ملی خود را تهیه کرده است (خلخالی و گلستانه^۱، ۲۰۱۱: ۲۹۹۰). سرزندگی احساس سرزنده بودن، نه تحریک و نه اجبار به انجام دادن است. به اعتقاد محققان شخص سرزنده، فردی است که سرزنده بودنش نه تنها در فعالیت و بهره‌وری فردی ابراز می‌شود بلکه این سرزندگی به طور مسری به افرادی که با این فرد در ارتباطند سرایت می‌کند و برای دیگران نیز موجب انرژی‌زایی می‌شود. سرزندگی چیزی بیش از برانگیختگی و یک آمیختگی با انرژی مثبت است (دین^۲، ۲۰۰۶: ۲).

پرداختن به مفهوم سرزندگی و حیات خیابان^۳ از اواخر دهه‌ی شصت به بعد در برنامه‌ریزی فیزیکی مورد توجه قرار گرفت (امین‌زاده و داعی‌نژاد، ۱۳۸۱: ۵۲). بر این اساس سرزندگی یکی از مؤلفه‌های سازنده‌ی کیفیت کلی یک محیط است. مفهوم سرزندگی شهری یا روستایی مجزا از زیست‌پذیری نیست. در واقع سرزندگی قدرت و انرژی یک مکان مانند شهر در جهت رسیدن به یک هدف که همان زیست‌پذیری است. در این بین یکی از ابعاد مهم سرزندگی بعد اجتماعی آن است که به وسیله‌ی سطح تعاملات اجتماعی، فعالیت‌ها و ماهیت روابط اجتماعی سنجیده می‌شود. یک مکان زیست‌پذیر و سرزنده به لحاظ اجتماعی به واسطه‌ی سطوح پایین محرومیت، انسجام قوی اجتماعی، ارتباطات خوب، تحرک و پویایی بین اقشار مختلف جامعه، روحیه‌ی جمعی و غرور مدنی، دامنه‌ی وسیعی از شیوه‌های زندگی، روابط هماهنگ و یک جامعه پرشور و پرجنب و جوش توصیف می‌گردد (پطروسیان و کردجمشیدی، ۱۳۹۴: ۴).

نظریات خاصی در رابطه با سرزندگی مکانی وجود ندارد و بنابراین تمام نظریات مطرح شده در حوزه‌ی سرزندگی شهری یا روستایی را می‌توان در دو قالب فکری دسته‌بندی کرد: نظریات مرتبط با کیفیت محیط و نظریات اجتماعی. کیفیت محیط و محیط مسکونی ارتباط مستقیمی با عوامل قابلیت مطلوب زندگی دارد. در این رابطه عمدتاً معیارهای بیولوژیکی و زیست‌محیطی مدنظر قرار می‌گیرد. به عنوان مثال به اعتقاد اپلیارد و لینتل، آمد و شد در محله‌ها عاملی مزاحم برای قابل زندگی بودن محله است و کیفیت زندگی در محله‌ها را پایین می‌آورد (پاکزاد، ۱۳۸۸: ۱۶۱). بنابراین محله‌ی خوب، پایدار و سرزنده سکونت‌گاهی است که سلامت و بهزیستی ساکنین و بقای موجودات زنده در آن تأمین باشد (چپمن، ۱۳۸۴: ۱۵۸). نظریات اجتماعی نیز گروهی از نظریات مرتبط با سرزندگی مکانی هستند که بر اهمیت و نقش مسائل اجتماعی بر ایجاد و حفظ سرزندگی تأکید

1. Khakhali & Golestaneh
2. Dean
3. Livable street

دارند. به عنوان نمونه از دیدگاه جان گهل^۱ شهر سرزنده نیاز به ساختمان‌های فشرده، مترکم، همسایگی و سکونت مردم دارد. اما آن‌چه که بیشتر از همه اهمیت دارد ترکیب دو عامل فضا و مردم است که دعوت‌کننده‌ی مردم است و دیگری مردمی که استفاده‌کننده از این فضاها هستند (معینی، ۱۳۹۰: ۲۰۲). مدنی‌پور (۱۳۸۷) معتقد است که ایجاد فضای عمومی به تنهایی نمی‌تواند یک اجتماع منسجم محلی و سرزنده را تشکیل دهد بلکه در این میان آن‌چه مهم است توجه به ساکنان و تقویت روحیه‌ی جمع‌گرایی است که تأثیرگذار می‌باشد (مدنی‌پور، ۱۳۸۷: ۱۹۰-۱۶۲).

چارلز لاندری^۲ (۲۰۰۰) ۹ معیار مؤثر را برای شناسایی شهر سرزنده و زیست‌پذیر در نظر می‌گیرد این معیارها عبارتند از: تراکم مفید افراد، تنوع، دسترسی، ایمنی و امنیت، هویت و تمایز، خلاقیت، ارتباط و تشریک مساعی، ظرفیت سازمانی و رقابت. او نسبت به افراد دیگر با دید جامع تری سرزندگی شهر را به شکل موضوعی بررسی کرده و به عوامل مؤثر بر آن‌ها اشاره نموده است (جدول ۲) (لاندری، ۲۰۰۰: ۴).

جدول شماره ۲. انواع سرزندگی و زیست‌پذیری از دیدگاه چارلز لاندری

<p>۱- سرزندگی اقتصادی: با متغیرهای سطح اشتغال، درآمد خالص و استانداردهای زندگی مردم در یک منطقه تحت بررسی، شمار سالیانه گردشگران، عملکرد خرده‌فروشی‌ها، ارزش زمین و دارایی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.</p>	<p>زیست‌پذیری</p>	<p>زیست‌پذیری خوداکتفایی بلندمدت، پایداری، سازگاری، انطباق‌پذیر و خوداحتیایی سرزندگی سطوح فعالیت، استفاده و مشارکت، تعاملات، ارتباطات، مبادلات و معاملات و سطوح نمایش (چگونگی تظاهر فعالیت‌ها و تعاملات در جهان بیرونی)</p>
<p>۲- سرزندگی اجتماعی: با متغیرهای سطح تعاملات اجتماعی و فعالیت‌ها و نیز ماهیت روابط اجتماعی سنجیده می‌شود. یک شهر سرزنده و زیست‌پذیر به لحاظ اجتماعی به واسطه سطوح پایین محرومیت، انسجام قوی اجتماعی، ارتباطات خوب، تحرک و پویایی بین اقشار مختلف جامعه، روحیه جمعی و غرور مدنی، دامنه وسیعی از شیوه‌های زندگی، روابط هماهنگ و یک جامعه شهری پرجنب و جوش توصیف می‌گردد.</p>		
<p>۳- سرزندگی و زیست‌پذیری محیطی: مربوط به دو جنبه می‌باشد؛ اول پایداری اکولوژیکی که در رابطه با متغیرهایی نظیر آلودگی هوا و سرو صدا، دفع مواد زائد و فاضلاب، انبوهی ترافیک و فضاهای سبز قرار دارد و جنبه دوم، ویژگی‌های طراحی است که شامل عوامل مانند خوانایی، حس مکان، تمایز معمارانه، اتصال و ارتباط بخش‌های مختلف شهر، کیفیت روشنایی خیابان و این که محیط شهری تا حد دوستانه امن و به لحاظ روانشناسی نزدیک شدن می‌باشد.</p>		
<p>۴- سرزندگی و زیست‌پذیری فرهنگی: دربرگیرنده بقا، احترام و تجلیل از شهر و مردمانش، هویت، خاطرات، سنت، جشن‌های اجتماعی، تولید، توزیع و مصرف محصولات دست بشر و نشانه‌هایی که بیانگر ماهیت متمایز شهر است می‌باشد.</p>		

مأخذ: لاندری، ۲۰۰۰

1. Jan Gehl
2. Landry

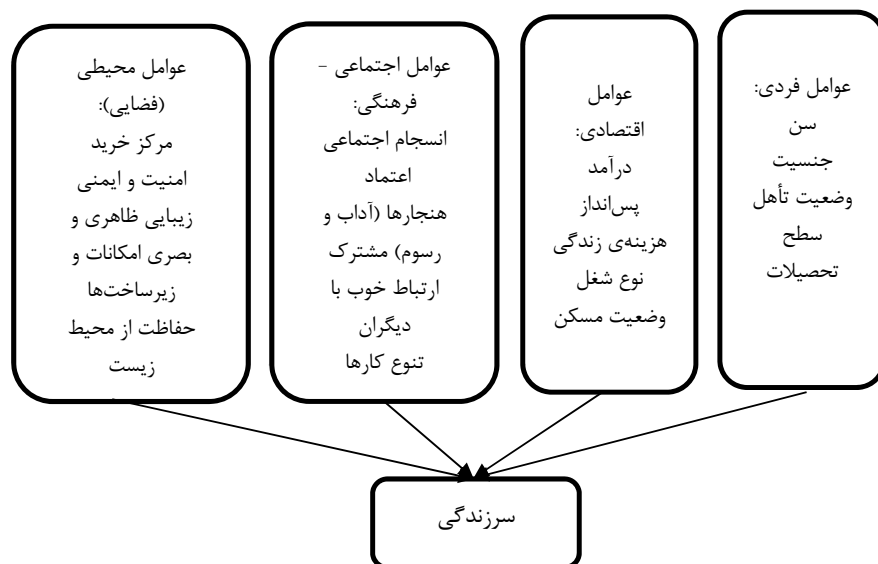
محققان در بررسی شاخص‌های سرزندگی در فضاهای عمومی شهری، پس از بررسی مدل لنگ، مدل کانتر، مدل اپلیارد، مدل کرمونا و همکاران، به ۹ شاخص رسیدند که از آن به عنوان ۹ کیفیت اشاره کرده‌اند. این کیفیت‌ها عبارتند از: کیفیت سازگاری، کیفیت نفوذپذیری، کیفیت تنوع و گوناگونی، کیفیت اختلاط اجتماعی، کیفیت انعطاف پذیری، کیفیت خوانایی، کیفیت تناسبات بصری، کیفیت پایداری و کیفیت کارایی (دیانت و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱-۱۰). حبیبی و همکاران (۱۳۹۵) نیز در مطالعات خود، ابعاد و معیارهای سرزندگی را در مواردی مانند نظام دسترسی، وجود آسایش اقلیمی، نفوذپذیری و خوانایی کالبدی و بصری، جذابیت و تنوع کالبدی و بصری، وجود ساختار فضایی و کالبدی خودسازمان‌ده، تجاری‌های خرد و جبهه‌های جلویی فعال، تنوع و انعطاف-پذیری کاربری‌ها و فعالیت‌ها، اختلاط کاربری‌ها، تعاملات اجتماعی، هویت برجسته و منحصر به فرد و وجود آسایش اجتماعی و روانی طبقه‌بندی نموده‌اند (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷۱-۱۷۰).

در مجموع با توجه به پیشینه و چارچوب نظری پژوهش، عوامل مختلفی بر سرزندگی جامعه به خصوص جامعه شهری مؤثر هستند. در یک دسته‌بندی کلی می‌توان این عوامل را به دو گروه عوامل کالبدی (فضایی، محیطی) و غیرکالبدی (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و فردی) تقسیم نمود. گرچه برخی از پژوهشگران مسئله‌ی سرزندگی را به صورت کلان یا در سطح محلی بدون توجه به شهری یا روستایی بودن منطقه بررسی کرده‌اند اما همان‌طور که پیشینه‌ی پژوهش نیز نشان می‌دهد اکثر مطالعات صورت گرفته و قابل دسترس در خصوص سرزندگی اجتماعی، در سطح خیابان‌ها و فضاهای سبز شهری صورت گرفته است.

هرچند جامعه‌ی روستایی از نظر شرایط فضایی- محیطی، اجتماعی، اقتصادی، فردی و غیره با جامعه‌ی شهری بسیار متفاوت است اما، بدون شک عوامل کالبدی و غیرکالبدی مطرح شده در مطالعات سایر محققان در سطح جامعه‌ی روستایی نیز بر سرزندگی اهالی روستا تأثیرگذار خواهد بود. به عنوان مثال امنیت در سطح روستا به دلیل رابطه‌ی خویشاوندی مردم روستا بیشتر و قوی‌تر است اما در هر صورت گاهی به دلایل مختلف مانند فقر، اعتیاد، حضور شاغلان غیر بومی و فصلی و غیره امنیت جامعه‌ی روستایی نیز مورد تهدید قرار می‌گیرد. در نتیجه وجود امنیت بیشتر می‌تواند حس سرزندگی و حضور فعال و بیشتر مردم به خصوص زنان و دختران جوان روستایی را تضمین کند. مثال دیگر این‌که عوامل کالبدی و فضایی مانند امکانات و زیرساخت‌ها، زیبایی ظاهری و بصری، مرکز خرید و ... در سطح جامعه‌ی روستایی مانند جامعه‌ی شهری در افزایش حضور مردم روستا به خصوص نوجوانان و جوانان روستایی و در نتیجه ایجاد حس سرزندگی مردم روستایی بسیار مؤثر است. عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی نیز نقطه‌ی مشترک ایجاد و تضمین سرزندگی در جامعه‌ی روستایی مانند جوامع شهری هستند. به عنوان نمونه هر اندازه انسجام اجتماعی و ارتباط خوب با دیگران در افراد روستایی قوی‌تر باشد و مردم از هنجارهای مشترک،

اعتماد اجتماعی، مسکن مناسب‌تر و درآمد بیشتر برخوردار باشند سرزندگی بیشتری را در سطح فردی و اجتماعی احساس می‌کنند و جامعه‌ی روستایی پرچنب و جوش‌تر و فعال‌تر می‌شود. با توجه به پیشینه‌ی پژوهش می‌توان چهار عامل فردی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیطی (فضایی) را در حس سرزندگی شهری و روستایی مردم مؤثر دانست. همچنین با توجه به نظرات سایر محققان افرادی همچون لاندی (۲۰۰۰)، گلکار (۱۳۸۶)، حبیبی و همکاران (۱۳۹۵)، دیانت و همکاران (۱۳۹۵)، مهم‌ترین شاخص‌های بررسی سرزندگی در ۹ مورد سازگاری و نظام دسترسی، نفوذپذیری و خوانایی بصری، تنوع و گوناگونی و جذابیت بصری، اختلاط (تعاملات) اجتماعی، تنوع و انعطاف‌پذیری فعالیت‌ها و کاربری‌ها، پایداری و وجود آسایش محیطی، کارایی فعالیت‌ها، هویت برجسته و منحصربه‌فرد و وجود آسایش اجتماعی و روانی و امنیت افراد خلاصه شدند (شکل ۱).

شکل شماره ۱. چارچوب مفهومی پژوهش

سؤال‌های پژوهش

به منظور بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی در بین روستائیان ایل ارکوازی از توابع شهرستان ایلام، سؤال‌های اختصاصی زیر دنبال شدند:

- آیا عوامل فردی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیطی با سرزندگی روستائیان ایل ارکوازی از توابع شهرستان ایلام ارتباط معنی‌داری را دارند؟
- کدام یک از عوامل فردی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیطی بر ارتقای سرزندگی روستائیان ایل ارکوازی از توابع شهرستان ایلام مؤثرتر هستند؟

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی، از لحاظ زمان گردآوری داده‌ها پیمایشی از نوع توصیفی - همبستگی است. داده‌ها از نوع کمی به روش میدانی با استفاده از پرسشنامه‌ی محقق ساخته جمع‌آوری شدند. روایی پرسشنامه با نظر متخصصان (اساتید گروه توسعه‌ی روستایی و علوم اجتماعی دانشگاه ایلام) تأیید شد و به منظور سنجش پایایی پرسشنامه، تعداد ۳۰ پرسشنامه در بین افرادی مشابه جامعه‌ی و خارج از نمونه‌ی آماری توزیع گردید و با کمک آزمون آلفای کرونباخ میزان ضریب آلفا محاسبه شد که نتایج آلفا برای بخش‌های مختلف پرسشنامه (سرزندگی: ۰/۸۸، عوامل فردی: ۰/۸۳، عوامل اجتماعی - فرهنگی: ۰/۸۹، عوامل اقتصادی: ۰/۸۴، عوامل محیطی: ۰/۸۹) قابل قبول بود.

سرزندگی به عنوان متغیر وابسته تحقیق شامل ۹ شاخص سازگاری و نظام دسترسی، نفوذپذیری و خوانایی بصری، تنوع و گوناگونی و جذابیت بصری، اختلاط (تعاملات) اجتماعی، تنوع و انعطاف‌پذیری فعالیت‌ها و کاربری‌ها، پایداری و وجود آسایش محیطی، کارایی فعالیت‌ها، هویت برجسته و منحصربه‌فرد و وجود آسایش اجتماعی و روانی و امنیت افراد بودند. متغیرهای مستقل تحقیق نیز در قالب چهار عامل فردی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و محیطی دسته‌بندی شدند (شکل شماره ۱).

جامعه‌ی آماری تحقیق را روستائیان ایل ارکوازی از توابع شهرستان ایلام تشکیل می‌دهند (۵۷۳۰ نفر). با کمک جدول بارتلت (۲۰۰۱) ۲۵۹ نفر به صورت نمونه‌گیری چند مرحله‌ای به عنوان حجم نمونه‌ی مورد مطالعه در نظر گرفته شدند. ابتدا ۲۰ روستا از بین ۳۶ روستای ارکوازی انتخاب و سپس از هر روستا افراد نمونه به صورت تصادفی ساده تعیین شدند. ارکوازی، دهستانی است از توابع بخش چوار شهرستان ایلام در استان ایلام که در غرب و شمال غربی شهرستان ایلام واقع شده است. ایل ارکوازی در این دهستان یکجانشین شده است. ایل ارکوازی یکی از ایلات کردستان ایلام است که شامل طوایف زیر است: کرتل - مورت - میشم - قیملون - میرمون - قروشوندلی - ملکشوند - کارش وند. ایل ارکوازی یکی از بزرگترین ایلات غرب کشور است. از قرن‌ها قبل محدوده جغرافیایی بخش چوار از توابع شهرستان ایلام تا مندلی عراق محل زندگی مردمان این ایل بوده

است. البته جمعیت بسیار زیادی از مردمان این ایل در آن سوی مرزهای ایران در شهرهای خانقین و مندلی (منه لی) عراق و نیز در استان کرمانشاه در شهرستانهای گیلانغرب و اسلام آباد به سر می‌برند. ایل ارکوازی از طوایف بسیار زیادی تشکیل شده است. تعداد این طوایف به ۳۰ طایفه هم می‌رسد. از جمله طوایف معروف ارکوازی می‌توان طوایف: به ی، باوه سیه، بگ بگ بانخشک، بگ بگ چگا، چنان، گرده ل، حاجی وه تیار، قیطویل، میر، کارشونی، ملکشونی، مورتی، میثم (دیار غلامرضا خان ارکوازی)، قریشوندی، مومه، ناسنگر (آهنگر) و ... را نام برد (سالنامه آماری استان ایلام، ۱۳۹۴).

تحلیل داده‌ها با کمک ضریب همبستگی اسپیرمن و رگرسیون گام به گام و با استفاده از نرم افزار SPSS20 به انجام رسید.

یافته‌های پژوهش

نتایج بررسی ویژگی‌های فردی روستائیان مورد مطالعه نشان داد که میانگین سنی افراد ۴۳/۵ سال است و اکثر افراد سطح تحصیلات کمی دارند (۶۳/۷۱ درصد افراد زیر دیپلم هستند). نتایج بررسی ویژگی‌های فردی در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول شماره ۳. ویژگی‌های فردی روستائیان ایل ارکوازی از توابع شهرستان ایلام (n=۲۵۹)

متغیرها	گروه‌ها	فراوانی	درصد
جنسیت	زن	۹۸	۳۷/۸۴
	مرد	۱۶۱	۶۲/۱۶
وضعیت تأهل	مجرد	۶۳	۲۴/۳۲
	متأهل	۱۹۶	۷۵/۶۸
سطح سواد	کمتر از دیپلم	۱۶۵	۶۳/۷۱
	دیپلم و فوق دیپلم	۷۸	۳۰/۱۱
	لیسانس و بالاتر	۱۶	۶/۱۸
سن	زیر ۲۰ سال	۱۰	۳/۸۶
	۲۰-۴۰ سال	۱۰۳	۳۹/۷۷
	۴۰-۶۰ سال	۱۱۱	۴۲/۸۶
	بالاتر از ۶۰ سال	۳۵	۱۳/۵۱

پیش از اجرای رگرسیون، گوجاراتی^۱ (۱۹۹۵) توصیه نموده که سطح تحمل داده‌ها برای تعیین هم‌خطی بین متغیرهای مستقل بررسی شود. نتایج سطح تحمل خروجی‌های این پژوهش بیشتر از

۰/۱ محاسبه گردید که گویای عدم هم‌خطی بین متغیرهای مستقل می‌باشد بنابراین به دنبال عدم هم‌خطی بین متغیرهای مستقل محاسبات رگرسیون صورت گرفت (جدول ۴).

جدول شماره ۴. عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی در بین روستائیان ایل ارکوازی (n=۲۵۹)

متغیرها	B	خطای استاندارد	Beta	T	sig
عدد ثابت	۱/۵۳	۰/۱۹	۱۰/۲	**۰/۰۰۰
امکانات و زیرساخت‌های روستایی	۰/۱۷	۰/۰۴	۰/۲۱	۳/۹۴	**۰/۰۰۸
امنیت و ایمنی	۰/۱۵	۰/۰۵	۰/۱۸	۳/۱۴	**۰/۰۰۰
انسجام اجتماعی	۰/۱۴	۰/۰۵	۰/۱۵	۲/۶۲	**۰/۰۰۰
ارتباط خوب با دیگران	۰/۱۲	۰/۰۳	۰/۱۸	۲/۱۸	**۰/۰۰۰
زیبایی ظاهری و بصری روستا	۰/۱۱	۰/۰۲	۰/۱۴	۲/۱۲	**۰/۰۰۶
درآمد	۰/۷	۰/۰۴	۰/۲۱	۱/۵۲	*۰/۰۲

*p<0.05 ، **p<0.01

بر اساس محاسبات رگرسیون گام به گام، متغیرهای امکانات و زیرساخت‌های روستایی، امنیت و ایمنی، انسجام اجتماعی، ارتباط خوب با دیگران، زیبایی ظاهری و بصری روستا و درآمد شش متغیری هستند که ۸۸ درصد از تغییرات واریانس سرزندگی را پیش‌گویی می‌کنند.

ارتباط بین عوامل فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی (فضایی) با حس سرزندگی روستائیان با کمک ضریب همبستگی اسپیرمن مورد مطالعه قرار گرفت (جدول ۵).

جدول شماره ۵. ارتباط بین عوامل فردی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و محیطی با سرزندگی روستائیان

ایل ارکوازی (n=۲۵۹)

متغیرها	سرزندگی		متغیرها	سرزندگی	
	P	rho		P	rho
سن	۰/۲۱	۰/۱	ارتباط خوب با دیگران	۰/۶۵	**۰/۰۰۲
سطح تحصیلات	۰/۳۸	۰/۳۱	اعتماد	۰/۲۲	۰/۳۱
جنسیت	۰/۱۴	۰/۴۷	هنجارها (آداب و رسوم) مشترک	۰/۲۱	۰/۴
وضعیت تأهل	۰/۱۵	۰/۳۸	تنوع کارها	۰/۱۱	۰/۳۱
درآمد	۰/۳۸	**۰/۰۰۰	مرکز خرید	۰/۱۲	۰/۳۳
پس‌انداز	۰/۱۷	۰/۴۵	امنیت و ایمنی	۰/۷۸	**۰/۰۰۰
هزینه‌ی زندگی	-۰/۱۴	۰/۳	زیبایی ظاهری و بصری	۰/۲۳	**۰/۰۰۳
نوع شغل	۰/۱۰	۰/۴۱	امکانات و زیرساخت‌ها	۰/۶۱	**۰/۰۰۰
وضعیت مسکن	۰/۱۶	۰/۳۲	حفاظت از محیط زیست	۰/۱۲	۰/۱۴
انسجام اجتماعی	۰/۶۶	**۰/۰۰۱			

*p<0.05 ، **p<0.01

بر اساس نتایج جدول شماره ۵، متغیرهای درآمد، انسجام اجتماعی، ارتباط خوب با دیگران، امنیت و ایمنی، زیبایی ظاهری و بصری و امکانات و زیرساخت‌ها رابطه‌ی همبستگی معنی‌داری را به دست آوردند.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج پژوهش، عوامل مختلفی بر سرزندگی مردم در جامعه‌ی روستایی تأثیرگذار هستند. همان‌طور که در پیشینه‌ی تحقیق نیز بیان شد اکثر پژوهشگران سرزندگی را به عنوان یک عامل بسیار مهم و سازنده‌ی کیفیت محیط و امکان زیست‌پذیری در سطح جامعه‌ی شهری (خیابان‌ها و فضاهای سبز شهری) بررسی کرده‌اند و مجموعه‌ای از عوامل کالبدی و غیرکالبدی را بر سرزندگی جامعه‌ی شهری مؤثر دانسته‌اند. به جرأت می‌توان گفت که مطالعات در خصوص سرزندگی جامعه‌ی روستایی به طور کلی به فراموشی سپرده شده است. در نتیجه نتایج مطالعات احتمالی صورت گرفته نیز برای محققان این پژوهش قابل دسترس نبوده است. اما این مسئله از اهمیت توجه به سرزندگی جامعه‌ی روستایی نمی‌کاهد. به خصوص به دلیل مهاجرت‌های مردم روستا به شهرها و پدیده‌ی حاشیه‌نشینی و مسائل به دنبال آن، اهمیت توجه به مهاجرت معکوس به روستاها افزایش پیدا می‌کند. بنابراین هدف اصلی پژوهش حاضر نیز بررسی عوامل مؤثر بر سرزندگی مردم روستایی به منظور ارتقای سرزندگی در سطح جامعه‌ی روستایی ایل ارکوازی شهرستان ایلام بوده است. بر اساس نتایج پژوهش، امکانات و زیرساخت‌های روستایی از اصلی‌ترین متغیرهایی هستند که در معادله‌ی رگرسیونی وارد شده‌اند. حبیبی (۱۳۹۲) در سطح جامعه‌ی شهری عدم برخورداری لازم از تأسیسات و زیرساخت‌ها را عامل افول سرزندگی و زیست‌پذیری شهری می‌داند. دادپور (۱۳۹۱) نیز در بررسی معیارهای سرزندگی فضای شهری در بخشی از خیابان ولیعصر تهران، تأمین امکاناتی همچون وسایل حمل‌ونقل عمومی متنوع، انعطاف‌پذیری برای افزایش تغییر کاربری‌ها و فعالیت‌های ساختمان‌ها را از جمله عوامل مؤثر بر سرزندگی مردم معرفی می‌کند. بر اساس مبانی نظری پژوهش و با توجه به مطالعات لاندی (۲۰۰۰)، گلکار (۱۳۸۶)، حبیبی و همکاران (۱۳۹۵) و دیانت و همکاران (۱۳۹۵)، یکی از اصلی‌ترین شاخص‌های سرزندگی را می‌توان سازگاری و نظام دسترسی به امکانات و زیرساخت‌ها دانست. این یافته کاملاً منطقی به نظر می‌رسد که هر اندازه امکانات و زیرساخت‌ها در هر جامعه‌ای (جدای از شهری یا روستایی بودن آن) افزایش پیدا کند، حس سرزندگی آن جامعه ارتقا یافته و تمایل مردم به حضور در سطح جامعه نیز افزایش می‌یابد. البته ذکر این نکته نیز ضروری است که جامعه‌ی روستایی نسبت به جامعه‌ی شهری امکانات بسیار کمتر و محدودتری را دارد و نیاز به توسعه‌ی امکانات روستایی نسبت به جامعه‌ی شهری بیشتر احساس می‌شود.

علاوه بر امکانات و زیرساخت‌ها، امنیت و ایمنی به عنوان یک متغیر بسیار مهم در حس سرزندگی جامعه‌ی روستایی مؤثر است. محققانی همچون لینچ (۱۳۸۱)، خستو و سعیدی رضوانی (۱۳۸۹)، سیادت (۱۳۹۳)، پطروسیان و کردجمشیدی (۱۳۹۴) و پطروسیان (۱۳۹۵) نیز بر اهمیت نقش ایمنی و امنیت در سرزندگی مردم تأکید داشته‌اند. همان‌طور که در چارچوب نظری پژوهش نیز آمده است، وجود آسایش اجتماعی، روانی و امنیت افراد از اصلی‌ترین شاخص‌های مؤثر بر سرزندگی است. در صورت وجود آسایش و امنیت است که افراد در معابر و جاده‌ها حضور پیدا می‌کنند و به انجام کسب و کار، تفریح و بهره‌گیری از امکانات روستا می‌پردازند و در نتیجه فضای روستا را از نظر اقتصادی و اجتماعی سرزنده نگاه می‌دارند. هرچند جامعه‌ی روستایی به دلیل رابطه‌ی خویشاوندی موجود بین مردم از امنیت بیشتری نسبت به جامعه‌ی شهری برخوردار است اما متأسفانه به دلایل مختلف اقتصادی- اجتماعی مانند فقر، اعتیاد و مشاغل فصلی و غیره امنیت روستایی نیز با چالش‌های مختلفی روبه‌رو شده است و این کاملاً قابل توجیه است که وجود امنیت بیشتر در سطح جامعه‌ی روستایی موجب حضور فعال‌تر مردم به خصوص زنان روستایی شده و سرزندگی در روستائیان را افزایش خواهد داد.

بر اساس نتایج پژوهش حاضر، زیبایی ظاهری و بصری روستا در سرزندگی مردم روستایی نقش دارد. محققان مختلف نقش زیبایی بصری بر سرزندگی را در سطح جامعه‌ی شهری مورد تأکید قرار داده‌اند (سیادت، ۱۳۹۳، پطروسیان و کردجمشیدی، ۱۳۹۴، حمیدی و اسماعیل‌زادگان، ۱۳۹۴). بر اساس مبانی نظری پژوهش و با توجه به مطالعات لاندری (۲۰۰۰)، گلکار (۱۳۸۶)، حبیبی و همکاران (۱۳۹۵) و دیانت و همکاران (۱۳۹۵)، تنوع، گوناگونی و جذابیت بصری از اصلی‌ترین مؤلفه‌های سرزندگی به شمار می‌روند. هرچند بین مفهوم زیبایی و جذابیت بصری شهری و روستایی تفاوت قابل توجهی وجود دارد اما، وجود زیبایی بصری در سطح هر جامعه‌ای می‌تواند در افزایش سرزندگی مردم آن جامعه مؤثر باشد. جامعه‌ی روستایی به دلیل ماهیت بکر و سنتی آن زیبایی بصری خاص خود را دارد. بنابراین هرچند باید به محکم‌سازی و ایمن‌سازی مسکن و اماکن و زیرساخت‌های روستایی بپردازیم اما نباید بافت خاص و سنتی روستاها که با شرایط اقلیمی، سبک زندگی و شغل روستائیان هماهنگ شده است، مورد آسیب و تهدید قرار بگیرد.

بر اساس نتایج مطالعه، انسجام اجتماعی و ارتباط خوب با دیگران نیز از جمله متغیرهای مؤثر بر سرزندگی روستائیان در نظر گرفته شدند. مطالعه‌ی پطروسیان و کردجمشیدی (۱۳۹۴) در فضاهای سبز شهری و پطروسیان (۱۳۹۵) در محله اسلام آباد شهر تهران نیز بر اهمیت ارتباطات اجتماعی بر سرزندگی مردم اشاره داشته‌اند. بر اساس مبانی نظری پژوهش و با توجه به مطالعات لاندری (۲۰۰۰)، گلکار (۱۳۸۶)، حبیبی و همکاران (۱۳۹۵) و دیانت و همکاران (۱۳۹۵)، اختلاط (تعاملات اجتماعی) بین افراد بر حس سرزندگی مردم بسیار مؤثر است. نکته‌ی مهمی که در این بین وجود

دارد این است که جامعه‌ی روستایی به دلیل بافت فرهنگی - اجتماعی خاص و رابطه‌ی خویشاوندی بین مردم از زمان‌های بسیار دور نیز از انسجام اجتماعی و ارتباطات و تعاملات اجتماعی خوبی برخوردار بوده است. به نظر می‌رسد که این یافته اهمیت ویژه‌ای را در ارتقای سرزندگی در سطح جامعه‌ی شهری داشته باشد. البته در برخی از مناطق روستایی بنا به دلایل مختلف همچون خوش آب و هوا بودن مناطق روستایی و مهاجرت فصلی و حضور گردشگران و افراد غیر بومی از یک طرف و حذف بنه‌ها و گروه‌های مختلف روستائیان و کشاورزان، نزاع بین کشاورزان به دلیل کمبود آب و ایجاد اختلافات خانوادگی و حتی قتل و درگیری‌های قومی - قبیله‌ای از سوی دیگر، تعاملات اجتماعی در سطح جامعه‌ی روستایی نیز تا حد زیادی کاهش پیدا کرده است. لزوم افزایش تعاملات اجتماعی و ارتقای انسجام اجتماعی در سطح جامعه‌ی روستایی نیز احساس می‌شود تا از برآیند این تعاملات، سرزندگی جامعه‌ی روستایی مانند گذشته افزایش پیدا کند.

بر اساس نتایج تحقیق، درآمد می‌تواند در ارتقای حس سرزندگی روستائی مؤثر باشد. حبیبی (۱۳۹۲) نیز نبود زندگی اقتصادی مناسب را سبب افول سرزندگی در بافت‌های تاریخی و فرسوده محله سنگ‌سیاه شیراز می‌داند. همچنین به اعتقاد محققانی همچون جلال‌الدینی و اوکنای (۲۰۱۲) و پطروسیان (۱۳۹۵)، تنوع فعالیت‌ها موجب افزایش درآمد و افزایش حس سرزندگی جامعه می‌شود. بر اساس مبانی نظری پژوهش و با توجه به مطالعات لاندی (۲۰۰۰)، گلکار (۱۳۸۶)، حبیبی و همکاران (۱۳۹۵) و دیانت و همکاران (۱۳۹۵)، تنوع و انعطاف‌پذیری فعالیت‌ها و کاربری‌ها و افزایش کارایی فعالیت‌ها از شاخص‌های مهم سرزندگی جامعه به حساب می‌آیند. این یافته کاملاً منطقی به نظر می‌رسد که هر جامعه‌ای اعم از شهری یا روستایی چنان‌چه موجب افزایش فعالیت‌ها و کاربری‌ها و در نتیجه افزایش درآمد بشود می‌تواند حس سرزندگی را برای ساکنان خود ایجاد کند. در مجموع هرچند اکثر مطالعات صورت گرفته و قابل دسترس عوامل مؤثر بر سرزندگی را در سطح جامعه‌ی شهری بررسی کرده‌اند، اما همان‌طور که نتایج پژوهش حاضر نیز نشان داد جامعه‌ی روستایی در وهله‌ی اول نیازمند توجه به سرزندگی ساکنین خود است و پس از آن برای ارتقای سرزندگی باید عوامل کالبدی و غیرکالبدی مؤثر بر سرزندگی مردم را مدنظر قرار دهد. در نتیجه با توجه به موارد اشاره شده و به منظور ارتقای سرزندگی روستائیان پیشنهادهایی ارائه می‌گردد:

- از آنجایی که بر اساس نتایج پژوهش، گسترش امکانات و زیرساخت‌ها روستایی در ارتقای سرزندگی روستائیان نقش مهمی را دارد لذا توجه مسئولین به این مهم و بهره‌گیری از سرمایه‌های بخش خصوصی و مردم روستایی به منظور گسترش امکانات مختلف همچون امکانات تفریحی، پارک و سایر زیرساخت‌های مناسب روستایی از اصلی‌ترین ضروریات است؛

- امنیت و ایمنی از متغیرهای مهمی است که بر سرزندگی روستائیان تأثیر قابل توجهی را دارد لذا به‌کارگیری نیروهای جوان روستایی در قالب تشکلهایی همچون بسیج و سایر تشکلهای

مردمی جهت کمک به گسترش امنیت و ایمنی در سطح روستا در ساعات مختلف شبانه‌روز بسیار حائز اهمیت است؛

- از آنجایی که زیبایی ظاهری و بصری روستا قطعاً در سرزندگی مردم روستایی مؤثر است بنابراین التزام همه‌ی روستائیان به انجام و اجرای طرح‌های روستایی قبل از هرگونه ساخت‌وساز جدید در روستا و کمک و تسهیلات بانک مسکن جهت بازسازی مسکن و اماکن قدیمی روستا از اهمیت بالایی برخوردار است؛

- انسجام اجتماعی و ارتباط خوب با دیگران نیز از جمله متغیرهای اجتماعی- فرهنگی مؤثر بر حس سرزندگی روستائیان هستند. بنابراین باید تمام تلاش‌ها در خصوص ارتقای انسجام اجتماعی و بهبود ارتباط با دیگران صورت بگیرد. این تلاش‌ها از سطح مدرسه‌ی روستایی و آموزش به دانش‌آموزان شروع شده و پس از آن با کمک نهادهای مذهبی مانند مساجد و انجام فعالیت‌های فرهنگی و مذهبی مختلف، آموزش به زنان و مردان روستایی ادامه می‌یابد.

منابع

- امین‌زاده، بهناز و داعی‌نژاد، فرامرز (۱۳۸۱)، «ملاحظات محیطی در طراحی و بهسازی خیابان‌های شهری»، *فصلنامه هنرهای زیبا*، شماره ۱۱: ۵۰-۶۱.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۲)، «معیارهای کیفی سنجش فضا»، *نشریه آبادی*، شماره ۳۹: ۹۸.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۶)، *راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران*، چاپ سوم، تهران: انتشارات شهیدی.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۸)، *سیراندیشه‌ها در شهرسازی*، چاپ سوم، تهران: انتشارات شهیدی.
- پطرسیان، آرتور و کردجمشیدی، ماریا (۱۳۹۴)، «عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی اجتماعی در فضاهای سبز شهری»، *دومین همایش بین‌المللی معماری، عمران و شهرسازی در هزاره سوم تهران*، کرج: دانشگاه البرز.
- پطرسیان، آرتور (۱۳۹۵)، «*شناسایی و ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء سرزندگی در بسترهای طبیعی درون شهری، نمونه موردی: طراحی مجموعه چندعملکردی حاشیه بزرگراه چمران*».
- پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران.
- جیکوبز، جین (۱۳۸۸)، *مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی*، ترجمه حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- چپ‌من، دیوید (۱۳۸۴)، *آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان ساخت*، ترجمه شهزاد فریادی و منوچهر طبیبیان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- حبیبی، داود (۱۳۹۲)، «بررسی عوامل مؤثر بر افول حس سرزندگی و زیست پذیری در بافت‌های تاریخی و فرسوده، محله سنگ سیاه شیراز»، *فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی*، شماره ۱۴: ۷۵-۸۰.
- حبیبی، کیومرث و نسترن، مهید و محمدی، مهرداد (۱۳۹۵)، «سنجش و ارزیابی سرزندگی فضاهای عمومی شهری و نقش آن در کیفیت زندگی جوانان موردشناسی: خیابان نظر شرقی شهر اصفهان»، *فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری - منطقه ای*، شماره ۱۹: ۸۰-۱۶۱.
- حمیدی، حسین و اسماعیل‌زادگان، نعیمه (۱۳۹۴)، «عوامل مؤثر بر کارایی پارک شهری (با تأکید بر عملکرد و سرزندگی آن) نمونه مورد مطالعه: پارک ائلرباغی شهر ارومیه»، *فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست*، دوره ۱۷، شماره ۱: ۹۱-۱۰۲.
- خستو، مریم و سعیدی رضوانی، نوید (۱۳۸۹)، «عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری، خلق یک فضای شهری سرزنده با تکیه بر مفهوم مرکز خرید پیاده»، *نشریه هویت شهر*، سال چهارم، شماره ۶: ۶۳-۷۴.
- دادپور، سارا (۱۳۹۱)، «معیارهای سرزندگی فضاهای شهری (مطالعه موردی: بخشی از خیابان ولی عصر تهران)»، *فصلنامه جستارهای شهرسازی*، شماره ۳۷ و ۳۸: ۳۴-۳۹.
- دیانت، آراسته و آدمی، پیمان و ژولیده، رویا (۱۳۹۵)، «شاخص‌های ارزیابی سرزندگی در فضاهای عمومی شهری»، *دومین کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در عمران، معماری و مدیریت شهری، کنفدراسیون بین‌المللی مخترعان جهان IFIA*، تهران: دانشگاه جامع علمی- کاربردی.
- سالنامه آماری استان ایلام (۱۳۹۴). سالنامه آماری مربوط به ایل ارکوازی.
- سیادت، امیر حسین (۱۳۹۳)، «ارتقاء سرزندگی به عنوان مؤلفه‌ی سازنده کیفیت فضای شهری با طراحی در خیابان فرجام». پایان نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، گرایش طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین.
- عزیزی، محمد مهدی (۱۳۸۵)، «محله مسکونی پایدار مطالعه موردی نارمک»، *فصلنامه هنرهای زیبا*، شماره ۲۷: ۳۵-۴۶.
- گلکار، کوروش (۱۳۸۶)، «مفهوم کیفیت سرزندگی در طراحی شهری»، *مجله صفا*، سال ۱۶، شماره ۴۴: ۶۶-۷۵.
- لطیفی، غلامرضا و جمعه‌پور، محمود و گریوانی، سلیمه (۱۳۹۳)، «مقایسه تطبیقی سرزندگی شهری در محلات مجیدیه جنوبی و سعادت آباد تهران»، *مدیریت شهری*، شماره ۳۴: ۲۷-۴۰.
- لینچ، کوین (۱۳۷۶)، *تئوری شکل خوب شهر*، ترجمه حسین بحرینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- لینچ، کوین (۱۳۸۱)، *تئوری شکل شهر*، ترجمه سید حسن بحرینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مدنی‌پور، علی (۱۳۸۷)، *فضاهای عمومی و خصوصی شهر*، ترجمه فرشاد نوریان، چاپ اول، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری (وابسته به شهرداری تهران).
- معینی، سید مهدی (۱۳۹۰)، *شهرهای پیاده مدار*، تهران: انتشارات آذرخش.
- Dean, B. (2006), *Vitality*. The university of pennsylvania. Published by Trustess.

- Gujarati, D. N. (1995), *Basic econometrics*. 3rd edition, New York: Mcgraw Hill, Inc.
- Jalaladdini , S. Oktay, D. (2012), “Urban public spaces and vitality : A socio – spatial analysis in the streets of Cypriot towns”, *Journal of social and behavioral sciences*, vol. 35: 664-674.
- Khalkhali, V. Golestaneh, S. M. (2011), “Examining the impact of teacher motivational style and competition result on students' subjective vitality and happiness in physical education”, *Procedia- social and behavioral sciences*, vol. 15: 2989-2995.
- Landry, C. (2000), “Urban vitality: a new source of urban competitiveness”, *prince ClausFund journal*, ARCHIS issue urban vitality/ urban Heroes.
- Ryan, R. M. Frederick, C. (1997), “On energy, personality and health: subjective vitality as a dynamic reflection of well-being”, *Journal of personality*, vol. 65: 529-565.
- Samavati, S. Nikookhooy, M. Izadi, M. (2013), “The Role of vitality and viability of urban streets in enhancement the quality of pedestrian – oriented urban venues (Case Study: Buali Sina Street, Hamedan, Iran)”, *Journal of basic and applied scientific research*, vol. 3:554-561.